

ว่านหางจระเข้-วุ้น (WAN HANG CHORAKHE-WUN)

คณะอนุกรรมการจัดทำตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย*

ในคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

บทความนี้นำเสนอยาสมุนไพรแต่ละชนิด ที่คณะอนุกรรมการฯ จัดทำขึ้นและรวบรวมจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม “ตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย” เพื่อเป็นเวทีประชาสัมพันธ์

Aloe Verae Mucilaginum

Aloe Vera Gel

ว่านหางจระเข้เป็นวุ้นที่ได้จากใบสดของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aloe vera* (L.) Burm. f. ในวงศ์ *Xanthorrhoeaceae*^[1-2]

ชื่อพ้อง *Aloe barbadensis* Mill, *A. chinensis* Stued. ex Baker, *A. perfoliata* L. var. *vera* L., *A. vera* Mill., *A. vulgaris* Lam.^[1-2]

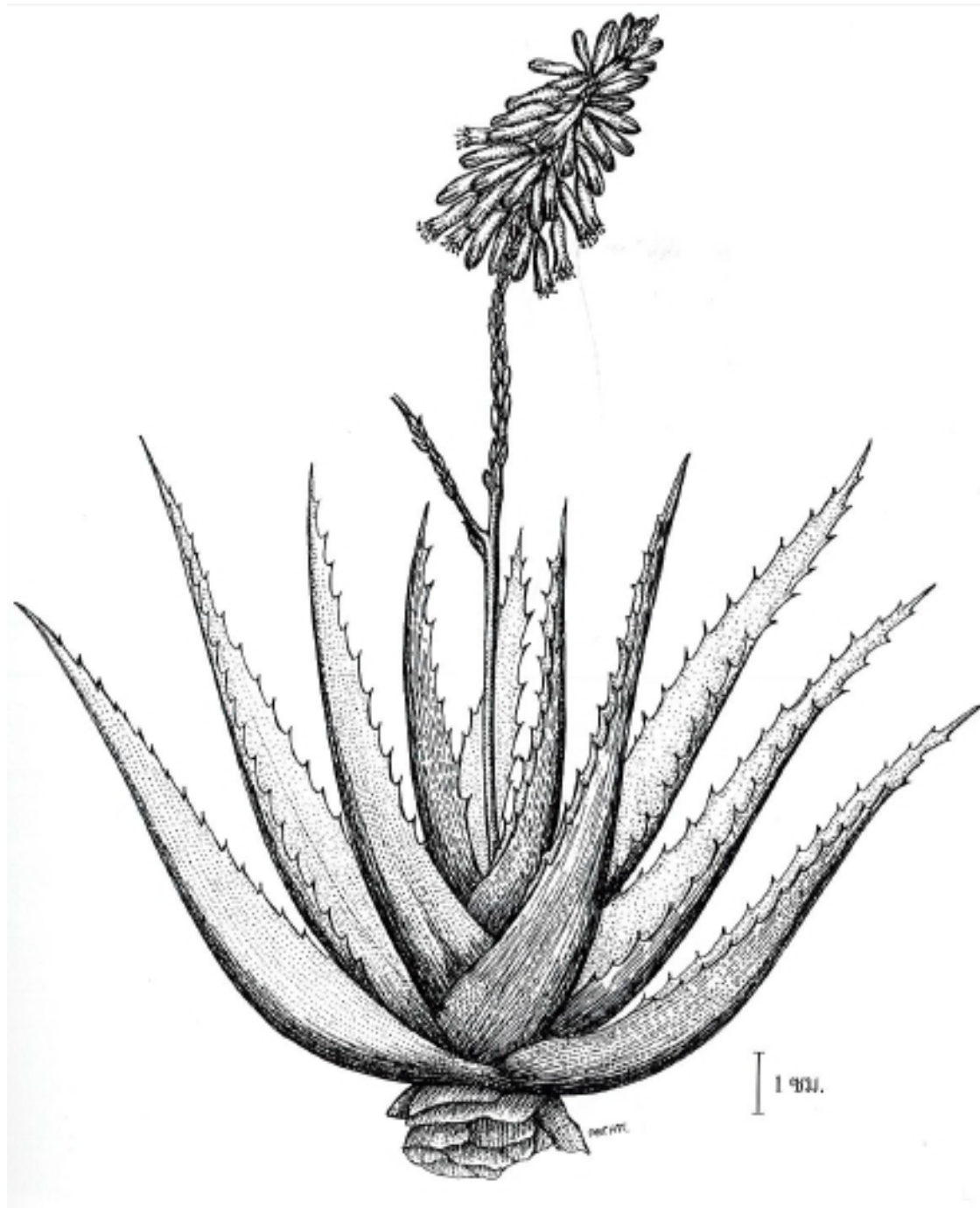
ชื่ออื่น วุ้นว่านไฟไหม้, วุ้นหางตะเข้, Chinese aloe, Indian aloe^[1-2], star cactus^[3]

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก อวบน้ำ ลำต้นมักสั้น แตกกอ มีรสขม ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกที่โคนต้น เรียงเวียนถี่ซ้อนกันแน่น เป็นกระจุก รูปใบหอกแคบ กว้าง 4-10 เซนติเมตร ยาว 15-50 เซนติเมตร ปลายแหลมถึงเรียวแหลมคม โคนหุ้มลำต้น ขอบจักซี่ฟัน

หาง ปลายชี้ฟันเป็นหนาม แผ่นใบสีเขียวอ่อน มีจุดสีอ่อน ด้านบนว่า หนูน หรือค่อนข้างแบน ด้านล่างหนูนเกลี้ยง เนื้อหนา อวบน้ำ ภายในมีวุ้นใส มีน้ำเลี้ยงสีเหลืองอมส้มใต้ผิวใบ ช่อดอก แบบช่อกระจุกหรือช่อกระจุกแยกแขนง ออกที่ยอด ช่อตั้งตรง ยาว 60-90 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 20-30 เซนติเมตร แกนช่อดอก 30-40 เซนติเมตร ดอกสมบูรณ์เพศ จำนวน

*ประธานอนุกรรมการ นพ. วิชัย โชควิวัฒน์, รองประธานอนุกรรมการ ศ.ดร. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, อนุกรรมการ ศ.ดร. เพียรวิทย์ เหมือนวงษ์ญาติ, รศ. กัลยา ภราดา, รศ.ดร. วันดี กุญชรพันธ์, รศ.ดร. รพีพล ภาวาท, นายวินิต อัครกิจวิจิ, นพ. ปราโมทย์ เสถียรรัตน์, ดร. ก่องกานดา ชยามฤต, นางจรรย์ บันลือ, น.ส.นันทนา สิริชัย, นางนัยนา วราอัศวปติ, นางเย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, นางอภิญา เวชพงศา, นายวุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผศ. ร.ต.อ.หญิง สุชาดา สุขหรั่ง, นายยอดวิทย์ กาญจนการณ, นางพรทิพย์ เต็มวิเศษ, อนุกรรมการและเลขานุการ ดร. อัญชลี จูฑะพุทธิ, อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ น.ส. สารินี เลนะพันธ์, นางบุษราภรณ์ จันทา, น.ส.จิราภรณ์ บุญมาก, ว่าที่ ร.ต. ทวีข ศรีมุสิกะ

ว่านหางจระเข้ *Aloe vera* (L.) Burm. f.

ต้น แสดงลักษณะวิสัย ใบ และช่อดอก

ว่านหางจระเข้ *Aloe vera* (L.) Burm. f.

ก, ค. ต้น แสดงลักษณะวิสัยและใบ ข. ช่อดอก

มาก ใบประดับติดทน สีสอกขาว รูปใบหอกกว้าง กว้าง 5-6 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร มีเส้น 5-7 เส้น ปลายแหลม เนื้อค่อนข้างบางและแห้ง ดอกโค้งพับลง ก้านดอกสั้นกว่ากลีบรวม กลีบรวม 6 กลีบ สีเหลืองอ่อนหรือส้ม มีจุดประสีแดง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ค่อนข้างโป่งด้านเดียว ยาว 2.5-3 เซนติเมตร ปลายแยกเป็นแฉกลึกเกือบครึ่งของหลอด ปลายแฉกโค้ง เกสรเพศผู้ 6 อัน ติดที่โคนหลอดกลีบรวม ก้านชูอับเรณูรูปลิ้นแคบ สีขาว โผล่พ้นหลอดดอกขึ้นมา 4-5 มิลลิเมตร อับเรณูมี 2 ช่อง ติดด้านหลัง แตกตามช่องเปิดแนวตั้ง รังไข่เหนียวกลีบมี 3 ช่อง แต่ละช่องมีหลายอวูล ก้านยอดเกสรเพศเมียเรียวยาว คล้ายเส้นด้าย โผล่พ้นดอกชัด ยอดเกสรเพศเมียเล็ก ผล แบบผลแห้งแตกกลางพู ยาว 1.4-2.2 เซนติเมตร เมล็ด มี 3 เหลี่ยม มักมีปีก^[1-2]

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ พืชชนิดนี้อาจเป็นพืชพื้นเมืองในแถบเมดิเตอร์เรเนียน แพร่พันธุ์ได้ดีในเขตร้อนในประเทศไทยนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ และเป็นยาสมุนไพร^[1-2]

ลักษณะเครื่องยา รากว่านหางจระเข้มีลักษณะเป็นก้อนโปร่งใส ทั้งไว้จะเป็นของเหลวหนืด โปร่งใส กลิ่นเฉพาะ รสจืด

องค์ประกอบทางเคมี รากว่านหางจระเข้มีองค์ประกอบเป็นน้ำราวร้อยละ 98.5 สารกลุ่มคาร์โบไฮเดรตราวร้อยละ 0.3 โดยมีสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์ (polysaccharides) เช่น กลูโคแมนแนน (glucomannan), เอซีแมนแนน (acemannan), เพกทิน (pectin), เฮมิเซลลูโลส (hemicellulose), และสารกลุ่มมโนแซ็กคาไรด์ (monosaccharides) และอนุพันธ์ เช่น แมนโนส (mannose), กาแล็กโทส (galactose), กรดกาแล็กทูโรนิก (galacturonic acid), กรดแมนนูโรนิก (mannuronic acid)^[4-5]

นอกจากนี้ ยังมีอะล็อกทิน (alocetin), อะล็อกทินเอ (alocetin A), อะล็อกทินบี (alocetin B)^[6-7] กรดเอมิโนไซมัน และสารกลุ่มสเตอรอล (sterols) เช่น ลูปีออล (lupeol), แคมเฟสเตอร์อล (campesterol), บีตา-ซิโทสเตอร์อล (β -sitosterol)^[5]

ข้อบ่งใช้ รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ผิวน้ำร้อนลวก^[8-9]

ตำราสรรพคุณยาไทยว่า รากว่านหางจระเข้มีรสจืดเย็น แพทย์ชนบทใช้ใบผ่าครึ่งตัดเป็นวงกลม เอาปูนแดงทาที่วันแล้วปิดขมับแก้ปวดศีรษะ เป็นต้น^[10] สรรพคุณพอกฝี รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก รักษาอาการไหม้จากแสงแดด รักษาโรคกระเพาะอาหาร บำรุงร่างกาย แก้อ่อนใน^[11]

ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า รากว่านหางจระเข้ มีฤทธิ์ต้านอักเสบ ทำให้แผลลึกลับที่ลดลงที่เกิดจากความร้อนหายเร็วขึ้น^[12-15] เป็นต้น

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยทางคลินิกในผู้ป่วยแผลไหม้จากความร้อน 27 ราย เปรียบเทียบระหว่างการให้ยาเจลว่านหางจระเข้ และการใช้ผ้าก๊อชเคลือบวาสลีน พบว่าระยะเวลาที่ใช้รักษาแผลไหม้ในผู้ป่วยที่ใช้ยาเจลว่านหางจระเข้สั้นกว่าอย่างมีนัยสำคัญ^[16] การศึกษาในผู้ป่วยที่มีแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกที่ไม่รุนแรง 38 ราย เปรียบเทียบประสิทธิผลวันสุดท้ายกับซิลเวอร์ซัลฟาไดอะซีน (silver sulfadiazine) พบว่าวันสุดท้ายได้ผลร้อยละ 95 ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับซิลเวอร์ซัลฟาไดอะซีนได้ผลร้อยละ 83 และประมาณ 1 ใน 3 ของผู้ป่วยทั้ง 2 กลุ่ม มีอาการระคายเคืองบริเวณที่ทายาเล็กน้อย^[17] การศึกษาผลของยาครีมว่านหางจระเข้ในผู้ป่วยแผลไหม้ระดับ 2 พบว่า กลุ่มที่ได้รับยาครีมว่านหางจระเข้หายเร็วกว่ากลุ่มที่ได้รับซิลเวอร์ซัลฟาไดอะซีนอย่างมีนัยสำคัญ^[18]

การทบทวนอย่างเป็นระบบ (systematic re-

view) เพื่อประเมินประสิทธิผลของว่านหางจระเข้ในการรักษาแผลไหม้จากความร้อนจากรายงานการวิจัยทางคลินิกในผู้ป่วยรวม 371 ราย และการวิเคราะห์อภิมาน (meta-analysis) พบว่า ระยะเวลาเฉลี่ยที่แผลหายในกลุ่มที่ได้รับว่านหางจระเข้สั้นกว่ากลุ่มควบคุม 8.79 วัน^[19]

ขนาดและวิธีใช้ รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ใช้ใบว่านหางจระเข้ที่อยู่ส่วนล่างของต้น ปอกเปลือกสีเขียว แล้วล้างยางออกให้สะอาดด้วยน้ำต้มสุกหรือน้ำต่างหับทิม ขูดเอาวุ้นมาพอกบริเวณแผลให้ชุ่มอยู่ตลอดเวลาในช่วงโหมงแรกที่เป็นแผล หลังจากนั้นหาวันละ 3-4 ครั้ง จนกว่าแผลจะหาย^[20]

ข้อควรระวัง ต้องล้างยางสีเหลืองที่ติดมากับวุ้นให้หมด เพราะหากยางสัมผัสผิวหนังและผิวหนังจะทำให้ระคายเคืองมาก^[20]

หมายเหตุ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. 2556 จัดให้ว่านหางจระเข้ (วุ้นจากใบ) เป็นตัวยาดตรงในกลุ่มยาบรรเทาผื่นแพ้ และยาทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก (ยาใช้ภายนอก)^[21]

เอกสารอ้างอิง

- Chen X, Liang SY, Xu JM, Boufford DE, Gilbert MG, Kamelin RV, et al. Liliaceae. In: Raven P, Zhengyi W, editors, Flora of China. Vol. 24. St. Louis (MO): Missouri Botanical Garden Press. 2002. p. 160.
- Backer CA, Bakhuizen van den Brink RC. Liliaceae. Flora of Java. Vol. 3. Groningen (The Netherlands): Noor-dhoff N.V.P. 1968. p. 89.
- สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักงานวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2557. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2557. หน้า 25.
- Ni Y, Turner D, Yates KM, Tizard I. Review isolation and characterization of structural component of *Aloe vera* L. leaf pulp. Int Immunopharmacol. 2004;4:1745-5
- WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization. 1999. p. 43-9.
- Ajinomoto Co, Ltd. Aloctin A as an antiulcer agent. Patent: Jpn Kokai Tokkyo Koho JP 81,110,626 1981.
- Ajinomoto Co, Ltd. Aloctin B as an antiulcer agent. Patent: Jpn Kokai Tokkyo Koho JP 81,110,627 1981.
- สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน. กระทรวงสาธารณสุข. สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2552. หน้า 102-9.
- ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ ลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2561. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 135 ตอนพิเศษ 14 ง วันที่ 19 มกราคม 2561.
- เสถียร พงษ์บุญรอด. ไม้เทศเมืองไทย สรรพคุณของยาเทศและยาไทย. กรุงเทพฯ: กรุงธน; 2522. หน้า 495.
- วุฒิชัย วุฒิชัยธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร รวมหลักเภสัชกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์; 2540. หน้า 411.
- Rodriguez-Bigas M, Cruz NI, Suarez A. Comparative evaluation of *Aloe vera* in the management of burn wounds in guinea pigs. Plast Reconstr Surg. 1988;81(3):386-9.
- Bunyapraphatsara N, Jirakulchaiwong S, Thirawarapan S, Manonukul J. The efficacy of *Aloe vera* cream in the treatment of first, second and third degree burns in mice. Phytomedicine. 1996;2(3):247-51.
- Somboonwong J, Thanamittaramanee S, Jariyapongskul A, Patumraj S. Therapeutic effects of *Aloe vera* on cutaneous microcirculation and wound healing in second degree burn model in rats. J Med Assoc Thai. 2000;83(4):417-25.
- Duansak D, Somboonwong J, Patumraj S. Effects of *Aloe vera* on leukocyte adhesion and TNF-alpha and IL-6 levels in burn wounded rats. Clin Hemorheol Microcirc. 2003;29(3-4):239-46.
- Visuthikol V, Chowchuen B, Sukwanarat Y, Sriurairatana S, Boonpucknavig V. Effect of *Aloe vera* gel to healing of burn wound a clinical and histologic study. J Med Assoc Thai. 1995;78(8):403-9.
- Thamlikitkul V, Bunyapraphatsara N, Riewpaiboon W, Theerapong S, Chantrakul C, Thanaveerasuwan T, et al. Clinical trial of *Aloe vera* Linn. for treatment of minor burns. Siriraj Hosp Gaz. 1991;43(5):313-6.
- Heck E, Head M, Nowak D, Helm P, Baxter C. *Aloe vera* (gel) cream as a topical treatment for outpatient burns. Burns. 1979;7(1):291-4.

19. Maenthaisong R, Chaiyakunapruk N, Niruntraporn S, Kongkaew C. The efficacy of *Aloe vera* used for burn wound healing: a systematic review. *Burns*. 2007;33(6):713-8.
20. ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพิษศาสตร์ และศูนย์สมุนไพร ทักษิณ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สมุนไพร สำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: จ.เจริญ การพิมพ์. 2551. หน้า 270-3.
21. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน แผนโบราณ ลงวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2556. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 130 ตอนพิเศษ 21 ง วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556.